

Ha a világi zeneoktatásról szólunk, mindenképp meg kell említeniünk Dobszay Lászlónak a hazai szolfézsoktatásban való meghatározó szerepét, különös tekintettel a szolfézs-könyv-sorozatra, melyen generációk nőttek fel, és talán e könyv révén vált ismertté a neve legszélesebb körben országszerte. Felkérem Magyar Margitot, a Tóth Aladár Zeneiskola igazgatónőjét, hogy szóljon pár szót e témáról.

Magyar Margit: Dobszay László és a hazai szolfézsoktatás

„...Egyes emberek is létre tudnak hozni értékeket, de csak egy közösség tudja életben tartani.” Csíkszentmihályi Mihály

20 évvel ezelőtt e napokban fiatal tanárként álltam a Tanár úr előtt, és megkíséreltem összefoglalni, hogy a zeneiskolai rendszerben a szolfézsoktatás hogyan helyezi el azt a tankönyv sorozatot, melynek zenepedagógiai gondolkodása véglegesen meghatároz, kijelöl egy utat, melyről letérni valószínűleg soha többet nem lehetne. Az élet különös játéka, hogy éppen félévszázada jelent meg e sorozat első kötete. Magam annak az iskolának vagyok három évtizede tanára, majd egy ideje vezetője is, ahol e zenepedagógiai gondolkodás, a könyv kialakulásának műhelye volt, s ahol a Tanár úr első pedagógiai tapasztalatait gyűjtötte. De miről és mitől nem szabad le- és eltérni a zene értelmezését, a zenei analízist, a zene valós birtokba vételét tanító kollégáknak (egyszerűen: elmélettanároknak) — és mi az, amiért, úgy érzem, le-letérünk²² és néha szem elől tévesztjük a kijelölt utat.

A most rendelkezésemre álló nagyon rövid idő alatt nincs mód kifejtteni, hogy mit is tettünk vagy nem tettünk az elmúlt évtizedekben az örökséggel, Kodály pedagógiai útmutatásával és az őt követő nemzedék egyik legnagyobb hatású zenei gondolkodója, a Tanár úr üzeneteivel. Talán arra azonban mód van, hogy néhány vázlatponttal hitünket és meggyőződésünket jelezzük. Tesszem ezt most megkülönböztetett tisztelettel és köszönettel, hogy bár pontosan 5 éve kellett volna bátorságot merítenem erre a pár mondatra, hiszen időben nem mertem reagálni a „késői utóhang”²³ című írásra, azonban a tettek, talán túl a szavak megerősítő jelzésén, hordozzák üzenetünk.

A 2010-ben megjelent írás esszenciája egy félévszázados pedagógiai gondolkozásnak. A Tanár úr többször, mint ahogy a stíluselven alapuló szolfézs-módszertan, körüljárja a szolfézs, a zenepedagógiai gondolkodás, a magyar iskola helyének és szerepének kérdéseit. A *Gondolkodó fizetek* sorozatban (2005) vagy még előtte az iskola²⁴ 100 éves jubileumán folytatott beszélgetésben világosan kifejti, hogy mit is gondol a magyar iskoláról, mit is jelent ezt átadni Európának:

²² „Az út, amelyről le-le térünk...”, *Parlando* 1995. Nr. 2. 7–9.

²³ „Késői utóhang”, *Muzsika* 2010. február, március.

²⁴ Tóth Aladár Zeneiskola 1993–1994. jubileumi ünnepeksorozat.

„... Jelenti legfőképpen ennek az iskolának megőrzését egy olyan időben, amikor félig gondolt, olykor bolond ötletek veszélyeztetik. Alkotó megőrzésre gondolok, mely a lényegét megtartja, s részről-részre az új körülményekhez tudja alakítani, olykor akár fel is támasztva arra érdemes korábbi hagyományokat. ... A generációk szellemi folyamatosságát biztosító tevékenység; a képességek jól megválasztott, nem túl nagy, alapozó jellegű tananyagok oktatásával történő kiművelése; egy rendezett tudás, rendszeres tanítással-tanulással való átadása; mértéktartó, emberséges fegyelem; nyugodt, szenzáció- és hisztériamentes mindennapok: nagyjából ebben foglalható össze az európai gyökerű (több ezer éves hagyományra visszamenő) magyar iskola.”²⁵

Nem lehet a mai alkalommal elemezni és kifejtetni, hogy a magyar zeneiskolai hálózat —a hangszeres zeneoktatás alapfokú „bölcsoje”— a rendszerváltás óta milyen mennyiségű és minőségű változáson esett át. Hogy volt-e idő az együttes gondolkodásra az alap-, közép- és felsőoktatás tartalmi kérdéseinek kibeszélésére, és nem csak idő, de a résztvevőkben találtunk-e kellő akaratot és igényt? Hogy a tárgyasult értékek előnybe részesítése, a mérhető teljesítmény iránti kényszer, a mindennapok technikai fejlődése, az általános tananyag teljesíthetetlen mennyisége miként rabolja el növendékeink gyermekkorát? A felnőtt társadalom mintái mind-mind befolyásolják, hogy ők mit és hogyan éreznek, tesznek. E napon iskola alatt most értsük a zeneiskolákat és azon belül is a szolfézs tanítását. Mi is, ami nem változott az elmúlt 50 év alatt? Következzék most két lista egy utószóval: az elsőben a változatlan, a másodikban a megváltozott dolgok, majd egy rövid jelzés jövőképünkről:

1. Legnagyobb kincsünk az egyéni hangszeres oktatás, melyhez a zene elméletének, így a szolfézs tanítása kisgyermekkorától kapcsolódik, a tanárok jelenléte, a tehetséggondozásra fordított figyelme, a megújulásra, a változásra kész reagálás, a szervezeti és szerkezeti beágyazódás a köznevelés rendszerébe.

2. Legnagyobb hátránynak tekinthető a mentális elbizonytalanodás a képviselendő zenei anyagban, a tanár néha személyes távolságtartása a zenétől, az ország zenetanári karának csak latensen jelenlevő ethosza. Mindezeket persze nagymértékben elősegíti és erősíti a hektikusan változó törvényi szabályozás, a tantervek elvileg sem egyeztetett koherenciájának hiányosságai. „... Egy bizonyos méret fölött —írja a Tanár úr—, minél nagyobb a tananyag, annál kevésbé hatékony az iskola. Az iskola dolga az, hogy minden fokon azt a szolid anyagmennyiséget adja át, amivel előkészíti a következő fokot is.”²⁶ E legfontosabb rendező elvről pedig, úgy tűnik, napjainkra majd’ teljes mértékben lemondunk.

Azt pedig csak remélni lehet, hogy olyan módszerek, melyek gyökeresen térnek el a magyar zenei nevelés és kultúra hagyományaitól,²⁷ minden támogatás ellenére sem tudnak majd hazánkban meghonosodni a hungarikumként kezelendő alapfokú zenei neveléssel szemben.

²⁵ DOBSZAY: „Mit adhatunk Európának (2)”, *Gondolkodó füzetek* 2005. 32. szám.

²⁶ Uo.

²⁷ „El Sistema — Kodály 2.0”

S végül szólni szeretnék arról, hogy a félévszázaddal ezelőtti műhelymunka és egy kivételes zenei és emberi kvalitás által létrehozott könyvsorozat —ha csak ennyi lenne!— miért nem lehet megkerülhető száz év múlva sem, még ha a szolfézstanítás bármilyen változásra is kényszerülne a XXI. sz. második felére, a társadalmi kihívások hatására.

A könyvsorozatban megjelenő zenei gondolkodás összekapcsolja e konferencia előttem és utánam megjelenő területeit, a népzenei és a zeneszerzést. *A hangok világa* egy olyan módszertani kultúrát közvetít, mely egyszerre helyez hangsúlyt a zenei anyag igényességére, az életkorból következő zenei anyag választására (kisgyermek: népzene, egyszólamúság — kamaszok: bécsi klaszszika, többszólamúság, funkciós zene) és a nagy mennyiségű azonos zenei anyag feldolgozásából következő stílus egységben való ismeretátadására. Azonban a stílusban való jártasság megteremtése utat enged minden gyermeknek, hogy azt sajátjaként használva, abban önmagát és az általa létrehozható újat is felfedezhesse. Ez az a zenei gondolkodás, filozófia, mely soha többet nem engedhető el. Hiszen bármely zenei anyag megközelítésének egységes szemléletű alapját képezi. De ennek közvetítésében a tanár mint előljáró, a stílus adott csoportban való legjáratasabb ismerője a változatok, az improvizációk sokaságát felmutató vezetőjeként jelenik meg. E tankönyvsorozat szellemi gondolkodásában a zenei anyag mint összegző, az ismeretanyagban rejlő tudás bázisát jelentő kiemelt szereplő vesz részt.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a tanár mint egy közvetítő vesz részt a gyerek és a zenei anyag kimunkálásából következő, újat is létrehozni tudó cselekvésben. Üzenet ez minden formában. Együttműködést teremt gyerek és tanár, zenei anyag és tanár, zenei anyag és tanulás, tanulás és tanítás kapcsolódásában. Hisszük és talán tapasztalat alapján kimondhatjuk, nincs jobb út. De Dobszay nem mondta soha, hogy csak ezzel a zenei anyaggal lehet vagy kell bejárni az utat. Csak egyet: hogy így érdemes.

Nincs más teendőnk, mint őrizni az elvet tántoríthatatlanul és eléggé nyitottnak lenni ahhoz, hogy megtaláljuk az új, helyesen beemelhető zenei forrásokat. De legfőképp türelemmel nevelni, kizárni, amennyire lehetséges, az iskola falai közül azt a hisztérikus világot, mely a mai felnőtt társadalomra oly jellemző s közben még jobban megerősíteni magunkat azzal a hittel, mely a zenetanárság elengedhetetlen sajátja.

Tisztelet és hódolat az alkotónak. S a mai nap emlékező közösségének elköteleződése, hogy e szellemi hagyatékot egyként szándékozik megőrizni, megtartva az üzenetet: „... Hogy megtudja azokat a jövő nemzedék, a fiak, a kik születnek; és felkeljenek és hirdessék azokat fiaiknak.”²⁸

Egy Dobszay Lászlóról szóló netes írásban olvastam mostanában, hogy ha legfontosabb tevékenységét kellett megneveznie, magát elsősorban zeneszerzőnek vallotta. Tudjuk,

²⁸ Zsoltárok könyve 78.

hogy sajnálatos módon kevés saját művet hagyott ránk, de neki a zeneszerzőség első-sorban szemléletmódot jelentett, magatartást, mely karakterét erősen meghatározó vonzás-vonzódás volt mindvégig. Mindig is nagy figyelmet szentelt kollégái, zeneszerző barátai munkájának, szerzeményeinek. Sokuk közül igen közel állt hozzá a most következő előadónk: Jeney Zoltán professzor emeritus.

Jeney Zoltán: Dobszay László és a zeneszerzés

A kérdés, hogy itt szóljak néhány szót, eredetileg nem erre vonatkozott, hanem személyes élményeimről, úgyhogy nagyon meglepődtem azon, mikor megkaptam a műsört és az volt ott, hogy „zeneszerzés”, és erről én fogok beszélni. De nem kerülöm majd meg, de mindenekelőtt azzal kezdem, hogy hogy ismertem meg Dobszay Lászlót. Mondanom sem kell, az is korjelző, hogy ameddig 61-ben nem kerültem a Zeneakadémiára, a nevére sem hallottam. Pedig akkor már pesti szakmai körökben lehetett róla tudni. Először Pap Lajos zeneszerző kollégám beszélt róla nagy elragadtatással. Akkor Dobszay tanár úr a 6. kerületi zeneiskolában tanított, és legendás híre volt, részint tőle is, de az egész zeneiskolának. Pap Lajos is ott tanított.

Személyesen 65-ben találkoztam vele először, második kollégista koromban. Sáry Lászlóval, akivel végig egy szobában laktam öt éven keresztül, Jancsovics Antallal laktunk együtt. Mikor kikerült, akkor odakerült a Simon Albert mellé titkárnak, illetve másodkarmesternek a KISZ Központi Művészegyüttesnek akkor már létező —akkor még— szimfonikus zenekarához, és mi mentünk széket tologatni. Az első nagy élményem az volt, hogy az Örömmódát próbálják és mi rendezzük be a termet. És egy ilyen alkalommal már némi három lépés távolságról ismerve Simon Albertet egyszer csak ott összefutottunk: Simon Albert, Dobszay László, Mária István. És Simon Albert bemutatót. Azt a pillantást soha nem felejttem el. Az a pillantás körülbelül az volt, mint a Schubert híres története, hogy „Na, mit tud ez?” Tehát körülbelül egy ilyen tekintet, úgyhogy nem volt bennem nagy inspiráció, hogy ezt a magam részéről közeledési gesztusnak tekintsem.

Utána elkerültem Rómába, hazajöttem, és akkor nyilván ismét Simon Albert..., mert akkor már az Új Zenei Stúdióban közelebbi kapcsolat volt vele. 72 elején Dobszay László megkeresett, hogy a Semmelweis utcai épületben kellene szolfézst tanítani, illetve elméletet, és nagyon szerencsétlen találkozás volt, tudom, a Duna-parton sétáltunk s én mindennapos injekciókra jártam be a MÁV Kórházba, az *Alef* című darabomon dolgoztam, és hajnal háromkor feküdtem le, és aznap lettem kész, amikor az első próba volt. És akkor természetesen annyit mondtam, hogy nagyon sajnálom, de ez lehetetlen nekem. Még azt a gesztust is megtettem, amit én nagy gesztusnak éreztem, valószínűleg Dobszay kevésbé, hogy bementem és meghallgattam egy órát, hogy mit kell csinálni. És azóta is, egyébként mai napig nem múlt el..., ha olyan feladattal találkozom, ami egyébként érdekel, de látom, hogy valaki kiválóan csinálja, akkor